

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В. о. ректора

(Майя НІКОЛАЄВА)

20 26 р.

ПРОГРАМА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

З ФІЛОСОФІЇ

для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

спеціальності **033 Філософія**

Освітньо-професійна програма 033 «Філософія»

Одеса – 2026

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет історії та філософії

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

кафедра філософії

Погоджено із гарантом ОПП «Філософія» (Ірина СТАРОВОЙТОВА)

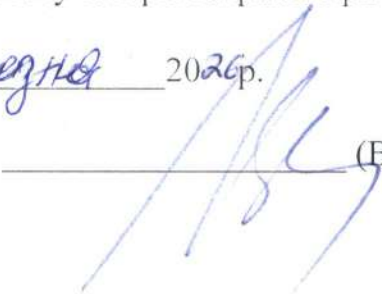
Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 7 від "16" березня 2026р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)

Затверджено Вченою радою факультету історії та філософії

Протокол № 6 від "26" березня 2026р.

Голова ради (В'ячеслав КУШНІР)

ВСТУП

Програму атестаційного екзамену з філософії складено на основі чинних стандартів підготовки бакалаврів у системі вищої освіти зі спеціальності **033 Філософія**. Вивчення філософії базується на хронологічному та логічному відтворенні розвитку філософських ідей, головних періодів філософії, тому є важливою складовою циклу професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) освітньо – професійного рівня спеціальності **033 Філософія**.

Мета атестаційного екзамену з філософії полягає у визначенні відповідностей знань, вмінь та навичок бакалаврів. Програма атестаційного екзамену з філософії визначає окремі теми і питання, які є важливими для професійної підготовки філософа, є актуальними для освоєння сучасної філософії, відповідають вимогам, що висуваються Міністерством освіти і науки України та сформованим елементам наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі філософії та гуманітаристики або у процесі навчання, що передбачає застосування філософських теорій та методів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 3. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 4. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

ФК 1. Усвідомлення сенсу філософії, її дисциплінарного розмаїття та місця в системі культури.

ФК 2. Здатність виокремлювати специфіку філософського знання та змістові відмінності філософії від інших форм мислення.

ФК 3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про розвиток основних філософських ідей, учень та напрямків.

ФК 4. Усвідомлення особливостей і місця вітчизняної інтелектуально-філософської традиції у світовій.

ФК 5. Здатність аналізувати сучасні філософські проблеми та вчення.

ФК 6. Здатність викладати міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.

ФК 7. Здатність аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

ФК 8. Здатність оперувати філософською термінологією для розв'язання професійних завдань.

ФК 10. Здатність аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальнонаукової проблематики.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Розуміти сенс філософії, її місце в системі культури.

ПРН 2. Розуміти розмаїття та специфіку філософських дисциплін, знати філософську термінологію.

ПРН 3. Знати основні етапи, напрямки в історії світової та вітчизняної філософії.

ПРН 4. Аналізувати та коментувати літературу з філософської, соціокультурної та загальногуманітарної проблематики.

ПРН 6. Мати обізнаність щодо основних напрямів, тенденцій, проблематики сучасної філософії.

ПРН 8. Мати обізнаність у головних філософських методах і підходах, розуміти етико-практичну значущість філософського знання.

ПРН 10. Мати навички реферування, систематизованого огляду та порівняльного аналізу філософської та загальнонаукової літератури.

ПРН 11. Вміти аналізувати міркування та робити ґрунтовні смислові узагальнення, висновки.

ПРН 12. Вміти викладати власні міркування послідовно, логічно, систематично та аргументовано.

ПРН 18. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

Додаткові програмні результати навчання

ПРН 19. Вміти організовувати ефективну комунікацію та викладати основи філософських знань учням, забезпечуючи їхнє розуміння та залученість до пізнавального процесу і до критичного мислення.

ПРН 20. Вміти використовувати навички системного підходу у наукових та прикладних дослідженнях в галузі філософії та гуманітаристики.

ПРН 21. Бути здатними застосовувати практики соціокультурної аналітики та гуманітарної експертизи для вирішення актуальних громадських проблем регіонального та всеукраїнського рівня.

Випускник-бакалавр повинен знати:

- історичні етапи та теоретичні рівні розвитку світової та вітчизняної філософії; - основні філософські концепції і теорії;

- головні проблеми та методи їх вирішення, що виникли протягом існування філософського напрямку;

- загальний культурний контекст кожного історико-філософського етапу;

- зміст базових першоджерел та дослідницької літератури з історії філософії;

- прояви глобальних тенденцій та їх соціальні наслідки;

- методологію міждисциплінарних досліджень, необхідну для вирішення проблем глобального потепління, енергобезпеки та соціальної нерівності.

Випускник-бакалавр повинен вміти:

- виокремлювати особливості та характерні риси філософських напрямків;

- порівнювати між собою провідні ідеї окремих філософських шкіл;

- осмислювати та розрізняти філософську проблематику основних етапів розвитку філософської думки;

- формулювати наукову проблему, враховуючи її актуальність для сталого розвитку регіону, країни чи світу.

На атестаційному екзамені з філософії здобувач першого (бакалаврського) освітньо – професійного рівня спеціальності **033 Філософія** повинен продемонструвати знання таких розділів філософії:

Розділ I – філософія Сходу;

Розділ II – антична та середньовічна філософія;

Розділ III - філософія Відродження, Нового часу та німецької класичної філософії;

Розділ IV – історія філософії України;

Розділ V – сучасна західна філософія;

Розділ VI - актуальні проблеми філософії XXI ст.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З ФІЛОСОФІЇ

Розділ I - філософія Сходу

Генезис індійської філософії. Специфіка магічних релігій. Закон жертви і його релігійно-магічний зміст. Жертва знанням як вищий тип жертви. Виникнення релігійної свідомості.

Поняття Брахмана і Атмана в упанішадах. Проблема пізнання брахмана: його релігійний, магічний і філософський зміст. Школи шраманського періоду. Специфіка філософського знання.

Буддизм як релігійно-філософська система. Основні принципи філософії буддизму. Вчення про чотири шляхетні істини. Вчення про причинність. Проблема душі і Бога. Еволюція релігійно-філософських поглядів буддизму.

Філософські школи буддизму. Хінаяна і Махаяна як релігійні напрямки в буддизмі. Проблема реальності сансари і нирвани. Проблема пізнаваності зовнішнього світу.

Філософія санх'я. Вчення про таттви в філософії санх'я. Пуруша і пракріті. Вчення про гуни. Еволюція та інволюція. Вчення про тонке і грубе тіло. Парінама Саткар'явада. Критика теїзму та його значення. Онтологія санх'ї. Проблема звільнення.

Філософія джайнізму. Вчення про субстанцію і пізнання в філософії джайнізму. Критика вчення буддистів про миттєвість буття. Критика ідеї бога-творця. Вчення про дживу і обґрунтування існування душі. Етичні погляди джайнізму. Вчення про карму. Класифікація карм у джайнізмі Анекантавада і сьядвада. Ступені пізнання. Вчення про поневолення і звільнення.

Філософія адвайта веданти. Обґрунтування Адвайта-веданти. Гаудапада і Шанкара. Адвайта веданта Шанкари. Вьявахаріка і парамартхіка. Віварта стакар'явада. Майявада. Вчення про прамани. Пріоритет шруті. Вчення про світ і майю. Вчення про душу. Вчення про визволення. Проблема реальності брахмана та нашого «Я».

Особливості філософії вішішта-адвайта веданти та двайта-веданти. Вішішта-адвайта веданта Рамануджи. Релігійні підстави філософії Рамануджи. Критика Рамануджою основних положень адвайта-веданти. Вчення Рамануджи про світ і людину. Вчення про визволення. Обґрунтування переваг карма-марги. Двайта-веданта Мадхви. Релігійні підстави та особливості філософської системи Мадхви. Критика абсолютного монізму Шанкари. Обґрунтування концепції обмеженого монізму. Бог як верховна особистість. Божественна ієрархія. Ставлення людини до Бога.

Особливості китайської філософії (конфуціанство та даосизм). Філософія конфуціанства. Вчення про ритуал. Функції ритуалу в конфуціанстві. Положення про «відновлення імен» у конфуціанстві і його соціально-філософський зміст. Даосизм і конфуціанство. Критика конфуціанства в даосизмі. Вчення про «дао» і «де». Принцип «недіяння» та його значення.

Розділ II – антична та середньовічна філософія

Виникнення філософії в Стародавній Греції. Проблема походження філософії. Версія походження філософії в Стародавній Греції, відома як «грецьке чудо». Версія запозичення греками філософії у середземноморських народів (фінікійців, єгиптян, іранців). Міфологічна версія походження філософії (Гомер, Гесіод, Орфей, Ферекид, архаїчні поети, Сім мудрих). Етимологія давньогрецького слова «філософія». 585 рік до н.е. як рік початку давньогрецької філософії. Фалес як перший давньогрецький філософ. Мілетська школа (Фалес, Анаксимандр, Анаксімен) як перша давньогрецька філософська школа.

Проблема буття в ранній античній філософії: Елейська школа, Геракліт, Емпедокл. Ксенофан і Елейська філософська школа (Парменід, Зенон Елейський, Меліс). Парменід як перший філософ, який порушив питання про буття. Вчення Геракліта про Логос. Вчення Емпедокла про чотири елементи.

Проблема буття в ранній античній філософії: («числа», «атоми», «гомеомерії»). Піфагорійське вчення про число. «Гомеомерії» Анаксагору й Архелая. Атомізм Левкіппа та Демокрита. Проблема множинності буття в ранній софістиці. Походження античної софістики. Горгій. Протагор. Старші (Антифонт, Продік, Гіппій) та молодші (Лікофрон, Фразімах, Алкідамант) софісти.

Філософія Сократа та сократичних шкіл. Філософські погляди Сократа. Сократичний метод. Майевтика. Іронія Сократа. Кініки (Антисфен, Діоген Синопський, Кратет). Кіренаїки (Аристипп). Мегаро-еретрейська школа (діалектики). Федон. Есхін. Проблема буття у філософії Платона й Арістотеля. Фізика та вчення про ідеї Платона. «Перша філософія» (метафізика) та

фізика Арістотеля. Етика Платона й Арістотеля. Вчення Платона про «Благо». Вчення Арістотеля про «Щастя».

Практична філософія скептиків, стоїків та епікурейців. Філософія як пошук щастя: скептицизм (піронізм, новий скептицизм Секста Емпірика), стоїцизм (ранній, середній та римський), епікуреїзм. Філософія неоплатонізму та його представники. Теософія Амонія Саккаса. Вчення Плотіна про Єдине, Розум і Світову Душу. Практична філософія Порфірія. Теургія Ямвліха. Багатоступеневе суще Прокла. Антична еkleктика. Потамон як автор терміну «еклектика». Римська філософія як еkleктична філософія (Цицерон, Сенека, Марк Аврелій).

Періодизація філософії середніх віків, основна проблематика кожного з періодів. Проблема джерел середньовічної філософії: роль античної спадщини та християнської традиції. Співвідношення філософії та теології в теоріях середньовічних мислителів. Філософська складова у теоріях Отців Церкви. Проблематика та періодизація схоластичної філософії. Друга схоластика та її співвідношення з філософією середніх віків та нового часу.

Східна і західна патристика: хронологічні рамки, персоналії, основна філософська проблематика. Особливості розвитку теологічної думки в Західній та Східній Римських імперіях. Зміст тези «філософія є служницею богослов'я». Проблема використання латини та грецької в становленні особливостей патрістичної думки. Особливості розуміння сутності людини та Бога в грецькій та латинській патристиці.

Роль Аврелія Августина в розвитку філософії середніх віків. Життєвий шлях Августина. Пошуки Бога та власного місця в історії світу. Вчення про Небесний Єрусалим та Земний Вавилон. Сутність людини за Августином («Сповідь»). Вчення про людську історію в працях Августина. Два шляхи до формування середньовічної філософії – «відмовитись» від античності заради Святого Письма (Августин) та спробувати «законсервувати» античність (Боецій).

Схоластична філософія: метод, основні проблеми, періодизація. Герменевтичний спосіб пошуку істини. Сутність екзегетичних процедур. Рання схоластика. Школа Алкуїна. Творчість Еріугени. Суперечки діалектиків та анти-діалектиків. Школи XII ст. Номіналізм, реалізм, концептуалізм. «Повернення Арістотеля» та формування зрілої схоластики. Тенденції розвитку схоластичної проблематики в пізній схоластиці.

Принципи «Вірую, щоб розуміти» і «Розумію, щоб вірити» в європейській філософії середніх віків. Співвідношення віри та розуму як одна з головних проблем середньовічної філософії. Постановка проблеми в патристиці. Об'єкти філософського знання та теології. Пошуки Петра Абеляра в галузі вивчення священних текстів. Ансельм Кентерберійський та його внесок в рішення проблеми співвідношення віри та розуму.

Містична філософія середніх віків: основні проблеми та персоналії. Роль апофатичного богослов'я в формуванні містичного імпульсу в середньовічній філософії. Вплив грецької патристики на творчість Еріугени. Погляди Св. Бернара. Теорія Бонавентури, «Путівник душі до Бога». Мейстер Екхарт.

Місце Фоми Аквінського у розвитку філософії середніх віків. Проблема повернення Арістотеля в середньовічну філософію. Формування університетів в Європі та місце Вільних Мистецтв у вищій освіті. Суперечки навкруг аверроїзму в XIII ст. Створення теологічного знання, орієнтованого на систему Арістотеля. Система Фоми Аквінського як пік розвитку середньовічної філософії. Місце філософії в системі людського знання за Фомою Аквінським. Завершення спору про універсалії в роботах Фоми.

Розділ III – філософія Відродження, Нового часу та німецька класична філософія

Ранній італійський гуманізм і християнський гуманізм заальпійського Відродження. Ранній італійський гуманізм (Ф.Петрарка; «громадянський гуманізм» К.Салютаті, Л.Бруні, П.Браччоліні; епікуреїзм К.Раймонді, Л.Валлі) і християнський гуманізм заальпійського Відродження (Еразм з Роттердаму, Т. Мор та ін.).

Ренесансні неоплатонізм і перипатетизм. Ренесансні неоплатонізм (Кузанець, флорентійські академіки М.Фічіно, Дж.Піко делла Мірандола) і перипатетизм (П.Помпонаці, А.Чезальпіно, Дж.Ч.Ваніні). Натурфілософія XVI ст. Б.Телезіо, Ф.Патриці, Дж.Бруно та

ін. Проблема людини й соціально-політичне вчення доби Відродження. Дж. Манетті, Дж. Піко делла Мірандола, М. Монтень; Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла.

«Велике відновлення наук» Ф. Бекона. Програма «Великого відновлення наук» Ф. Бекона. Емпіризм і розробка індуктивного методу. Р. Декарт як основоположник Нової філософії. Рационалістична методологія, дуалістична метафізика, механістична фізика Р. Декарта. Номіналізм філософського вчення Т. Гоббса. «Левіафан». Сенсуалізм і номіналізм філософського вчення Т. Гоббса про тіла, людину й державу. Полеміка з Декартом. Послідовники й критики Р. Декарта. Оказіоналісти, Б. де Фонтенель, Рєгіус, А. Арно, П. Гассенді).

Пантеїстичне вчення Б. Спінози про субстанцію. Рационалістичний монізм, пантеїзм і детермінізм у вченні Б. Спінози про субстанцію. Сенсуалістична епістемологія Дж. Локка. Теорія держави. Сенсуалізм Дж. Локка. Теорія держави: критика Р. Філмера й Т. Гоббса. Плюралістична метафізика Г. Лейбніца. «Теодицея». Г. Лейбніц про плюралізм субстанцій, наперед встановлену гармонію, критику Локком вроджених ідей, істини розуму й факту. «Теодицея». Британський деїзм XVIII ст. про мораль, матерію й психічні явища. Англійський деїзм XVIII ст. про мораль (Е. Шефтсбері, Б. Мандевіль), матерію й психічні явища (Дж. Толанд, Е. Коллінз, Д. Гартлі й Дж. Прістлі). Суб'єктивізм і номіналізм Дж. Берклі. Вплив на ранню американську філософію. Критика атеїстів, деїстів і вчення Ньютона. Вплив Берклі й окказіоналістів на перших американських філософів: С. Джонсона й Дж. Едвардса. Скептицизм Д. Юма й спроба його подолання Шотландською школою «загального почуття». Сенсуалістичний скептицизм (агностицизм) Д. Юма й спроба його подолання Шотландською школою «здорового глузду» (загального почуття): Т. Рід, Дж. Освальд, Д. Стюарт та ін.

Філософія американського й французького Просвітництва XVIII ст. Філософія французького Просвітництва (Ш. Л. Монтеск'є, Вольтер, Е. Б. Кондільяк, Ж. Ж. Руссо). Французький матеріалізм XVIII ст. (Ж. О. Ламетрі, Д. Дідро, П. А. Гольбах, К. А. Гельвецій). Американське «Століття Просвітництва»: Б. Франклін, Т. Джефферсон, Т. Пейн.

Німецька класична філософія: сутність та визначальні риси. Природничонаукові відкриття та їх вплив на становлення німецької філософії. Теоретичні джерела виникнення класичної німецької філософії. Характерні риси: домінування ідеалізму; розуміння філософії як спеціальної системи філософських дисциплін, категорій, ідей, розробка цілісної концепції діалектики, поворот від традиційних філософських проблем (буття, мислення тощо) до проблеми людської сутності. «Трансцендентальний критицизм» І. Канта. Догматизм раціоналізму та емпіризму за Кантом. Особливість трансцендентального підходу до критики пізнання. Поняття пізнання та знання у І. Канта. Критика теорії вродженого знання і вчення про інтелектуальну інтуїцію. Чотири вимоги, яким має відповідати пізнання. Форма і зміст знання. Поняття «трансцендентний», «трансцендентальний» і «апріорний» у І. Канта. Новий погляд на апріорне пізнання. Трансцендентальне пізнання. Вчення про феномени і ноумени. Трансцендентальна діалектика Канта. Чи можлива метафізика як наука?

Основні завдання та структура «Критики чистого розуму» І. Канта. Основні розділи трансцендентального вчення про початки й підстави їх поділу (структурний аналіз). Основні завдання кожного з розділів (проблемний аналіз). Як можливі апріорні синтетичні судження в математиці? Вчення про категорії в трансцендентальній аналітиці І. Канта. Метафізична і трансцендентальна дедукція категорій. Завдання метафізичної дедукції категорій. Новий погляд на судження і категорії. Завдання трансцендентальної дедукції категорій. Як можливі апріорні синтетичні судження в природознавстві? «Критика практичного розуму» І. Канта: її основні ідеї та структура. Ідея етики як науки. Критика евідемоністичної етики. Вчення про чистий практичний розум. Гіпотетичний і категоричний імператив. Постулати практичного розуму. Примат практичного розуму. Мораль і право. Мораль і релігія.

Основні ідеї «Науковчення» І. Г. Фіхте. Подолання «догматизму» Канта. Ідея науковчення. Три основоположні. Проблема суб'єкта і перехід до об'єктивного ідеалізму. Практична філософія Фіхте. Еволюція філософських поглядів Ф. В. Й. Шеллінга. Натурфілософія Шеллінга. Система трансцендентального ідеалізму. Від «філософії тотожності» до «філософії одкровення». Абсолютний ідеалізм Г. В. Ф. Гегеля: його основні ідеї

і поняття. «Наука логіки» Гегеля і її основні категорії. Три відносини думки до дійсності. Критика суб'єктивного і об'єктивного ідеалізму. Панлогізм Гегеля. Суб'єктивна, об'єктивна і абсолютна ідея. Метод і система Г.В.Ф. Гегеля. «Енциклопедія філософських наук»: її структура, основні завдання та передумови. Критика метафізики і ідея діалектичного методу. Критика філософії Гегеля.

Антропологічний матеріалізм» Л. Фейєрбаха. Предмет і завдання «нової філософії» («філософії майбутнього»). Принцип антропологічного матеріалізму. Специфіка діалектичного методу. Фейєрбах і марксизм. Любов та її місце у системі мислителя. Принцип тотожності мислення і буття. Істинна (антропологічна) та хибна (богословська) сутність релігії. Сенсуалістична спрямованість філософії Фейєрбаха.

Розділ IV – історія філософії України

Нація і феномен національної філософії (на матеріалах української філософської традиції). Філософія як елемент духовної культури. Загальнолюдське та особливе у духовній культурі у цілому та філософській зокрема.

Філософські пошуки доби Середньовічної України. Особливості розвитку філософської культури доби Середньовічної України. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона Київського. «Моління Данила Заточника»: філософська проблематика твору. «Слово о полку Ігоревім»: історіософська проблематика.

Розвиток ренесансних ідей в духовній культурі України. Головні риси ренесансного світосприйняття та його філософський зміст. Роль письменників гуманістів в поширенні ренесансних ідей в Україні. Юрій Дрогобич. Павло Русин.

Філософські ідеї та полемічна діяльність Івана Вишенського. Філософська думка у братських школах. Філософський аспект реформаційних ідей. Суспільно-політичний зміст полемічної літератури. Іван Вишенський та спорідненість його вчення з ідеями Реформації.

Гуманістичні погляди та філософія держави С. Оріховського-Роксолана. Ранній гуманізм в Україні та його представники. С.Оріховський-Роксолан: розробка теорії природного права, інтерпретація концепції суспільного договору. Роль моралі в суспільстві.

Філософська складова доби українського Бароко. Своєрідність філософії доби бароко. Антропологічна спрямованість барокової філософії. Найпомітніші діячі українського бароко. Образ ідеальної людини та ідеальної спільноти.

Становлення професійної філософсько-теоретичної думки в Україні. Києво-Могилянська академія та її роль у розвитку філософських ідей в Україні. Натурфілософська, гносеологічна та етична проблематика в філософських курсах академії. Проблеми людини і історії в курсах Києво-Могилянської академії.

Філософські погляди Т. Прокоповича. Проблеми логіки і гносеології, онтологія і натурфілософія, етика і політика Т.Прокоповича. Заперечення провідної ролі духовництва у суспільному житті, Проблеми взаємодії людини та держави, держави й церкви. Раціоналізація православ'я у вченні Т.Прокоповича.

Філософія Г.Сковороди. Платонізм та стоїцизм як джерела філософської спадщини Сковороди. Життя як спосіб філософування. Вчення Г.Сковороди про дві натури і три світи. Критика схоластики у Г.Сковороди. Проблема людини і «філософія серця». Проблеми пізнання, самопізнання і богопізнання у творчості Г.Сковороди. Споріднена праця.

Романтизм і становлення національної свідомості в українській філософській традиції. Західноєвропейські витоки українського романтизму. Український романтизм в Західній Україні: М.Шашкевич, Я.Головацький. Східний варіант українського романтизму: М.Гоголь, М.Костомаров, П.Куліш, Т. Шевченко. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

«Філософія серця» П.Юркевича. Розвиток філософських традицій Києво-Могилянської академії в філософії П.Юркевича. Вчення про ідею. Трактатування філософії І.Канта. Критика антропологічного матеріалізму. Феномен П.Юркевича і українська духовність.

Рецепції німецької класичної філософії в українській духовній традиції XIX ст. Критика агностицизму І. Канта в філософії П. Лодія. Проблема пізнання у Йогана Баптиста Шада. Внутрішній динамізм, цілісність мікро- і макрокосмосу в філософії Д. Веланського. Проблема людини у Д. Веланського. Гегельянські впливи в Україні і творчість С. Гогоцького. Критика

агностицизму Канта. Етика моральної мотивації С. Гогоцького. Критика Гегеля у С. Гогоцького. Принцип естетизму С. Гогоцького.

Проблема походження мови у філософії О.Потебні. Дослідження О.Потебні про походження мови, про взаємозв'язок мови і мислення. Мова – породження «народного духу». Вчення О.Потебні про слово як формоутворюючий чинник міфу, фольклору, науки. Лінгвістична концепція міфу.

Філософія І.Франка. Філософія національної ідеї І. Я. Франка: проблема визначення філософського світогляду. Ідея «надлюдини» в творчості І. Франка. Ідея національного месіанізму. Діалектика відносин національний герой і народ в науковій публіцистиці та філософських поемах І. Франка. Ніцшеанство в українській філософській культурі. Неоромантизм Л. Українки. Естетика Л. Українки. В. Вернадський: філософські роздуми про життя, всесвіт, ноосферу. Соціально-політичні погляди: лібералізм і автономія.

Філософська думка представників української діаспори. Філософія національної ідеї Д. Донцова. Роль і значення національної еліти в процесі державотворення. Історіософія та поняття націй В. Липинського. Філософські ідеї в творчості І. Лисяка-Рудницького. Осмислення українського національного характеру у О. Кульчицького і М. Шлемкевича. Роль і значення традицій у формуванні національної свідомості. Філософія Д.Чижевського: загальна характеристика творчості та життєвого шляху, філософія культури, історія філософії. Д.Чижевський про риси української ментальності. Загальносвітове і національне у розвитку філософських ідей у роботах Д. Чижевського. Специфіка українського національного характеру у філософії.

Філософські традиції Одеського університету: М.Грот та М. Ланге – синтез філософії, логіки, психології.

Розвиток духовної культури України у XIX- XX- ст. Соціально-філософська думка В.Винниченка: проблема соціальної і національної нерівності. Антропологічна проблематика, увага до внутрішнього світу людини, до розгадування таємниці власного Я. Етика конкордизму В. Винниченка. Циклічна модель історії у М. Хвильового. Народ і творча інтелігенція в соціально-філософських поглядах М. Хвильового.

Специфіка філософських пошуків в сучасній українській культурі. Гносеологічні погляди П.Копнина, М.Тарасенко. Культуроцентризм В. Горського і переосмислення лінійного погляду на розвиток історії філософії. О.Забужко і процес «деміфологізації» в сучасній філософській культурі України. Переосмислення місця і значення української культури в філософських роботах М. Поповича. Філософський космос С.Кримського. Світоглядно-онтологічний напрямок сучасної української філософії (В.Шинкарук, В. Іванов, Є.Бистрицький, С.Пролеєв). Філософсько-антропологічна традиція (В.Табачковський, Н.Хамітов). Філософія діалогу (В.Малахов). Феноменологічний рух в сучасній українській філософії (А.Богачев, В.Кебуладзе, Н.Іванова-Георгієвська), школа системного аналізу в Одесі (А.Уйомов, Л.Терентьева, А.Цофнас)

Розділ V - сучасна західна філософія

Поняття сучасної західної філософії: хронологічні кордони, особливості. Поняття «сучасної західної філософії», її обсяг та хронологічні рамки. Філософія як історія сама себе або історія як філософія, як думка. Проблема демаркації сучасної філософії та філософії класичної.

Філософія А.Шопенгауера: характеристика «уявлення» та «волі». А.Шопенгауер та німецька класична філософія. «Світ як воля та уявлення»: уявлення та область його існування, воля та її «ступені об'єктивації». Платонізм у А.Шопенгауера. Етичне та естетичне вчення А.Шопенгауера.

С. К'єркегор та специфічні риси його філософії. Головні події та стадії духовного розвитку С.К'єркегора. Основні проблеми: безумовна свобода особистості та пошук шляхів її знаходження, індивідуальність як антитеза абстрактності й загальності, естетичне/етичне та релігійне як категорії. Якісна діалектика та діалектика душевних переживань. Знаходження себе як кінцева ціль розвитку.

Гегельянство і К.Маркс. Загальна характеристика діалектичного матеріалізму. Взаємовідношення держави та релігії – головне коло питань правих і лівих гегельянців. Гегелівська філософія як раціональна форма богослов'я. Відмова від діалектики. Ранній К.Маркс і ліве гегельянство. Проблеми історії та форм суспільного буття. Взаємовідношення форм суспільного виробництва та виробничих відношень (базису) і форм ідеології (надбудови). Проблема особистості в історії і проблема відчуження.

Основні форми філософії позитивізму. Загальна характеристика: відмова від пошуків першопричин, будь-яких субстанціальних початків, скасування метафізики. О.Конт, Д.С.Мілля, Г.Спенсер. Ідея стадій розвитку людського суспільства, проблеми індуктивної логіки, ідея суспільної еволюції.

«Філософія життя». Загальний аналіз напрямку та його головних представників. Загальна характеристика напрямку. В.Дільтей. Головні проблеми та ідеї: контекстуальність внутрішнього душевного життя; ідея герменевтики та ін. Ф.Ніцше: три головних періоду творчості. Теорія пізнання. Переоцінювання всіх цінностей. Ідея вічного повернення. «Воля до влади». Проблема інтерпретації філософської спадщини Ф.Ніцше у ХХ ст. А.Бергсон і взаємовідношення інтелекту та інтуїції. «Тривалість» та її інтерпретації. «Творча еволюція». Г.Зіммель та О.Шпенглер.

Феноменологія. Гуссерлівський проект перетворення філософії у точну науку. Психологізм та антипсихологізм у філософії початку ХХ ст. Основні етапи життя і творчості Е.Гуссерля. «Логічні дослідження» – головне коло проблем та рішень. Феноменологічний проект Е.Гуссерля: праці 1910 – 1920-х гг. Поняття феноменологічної й трансцендентальної редукції. Поняття «феномен»: шари феномена, «значення» як конституюване відношення до об'єкта. «Ноема» і «ноєзіс». Проблема інтерсуб'єктивності. Пізній Е.Гуссерль: проблематика «Кризи...». Поняття «історизму» та «життєвого світу». Доля вчення Е.Гуссерля.

Логічний позитивізм як філософська течія та його головні проблеми. Виникнення та розвиток неопозитивізму, його головні характерні риси, коло пошуків, проблем та їх розв'язання. «Віденський гурток» та Берлінське філософське товариство. Львівсько-варшавська школа.

Внесок неопозитивізму у філософію науки. Проблема «верифікації» та протокольних речень. К.Поппер, Б.Рассел, аналітичний рух у Кембриджі та Оксфорді, філософія повсякденної мови. Концепція розвитку науки Т.Куна. Методологічний плюралізм П.Фейєрабенда.

Розуміння Л. Вітгенштейном задач та методів філософії у «Логіко-філософському трактаті». Поняття кордону у філософії І.Канта та у Л.Вітгенштейна. Проблема причинності. Поняття «тавтологія» та його роль у концепції «Логіко-філософського трактату». Проблема «логічного простору» та її місце у «Логіко-філософському трактаті». Специфічне поняття «досвіду» та основні його характеристики у концепції Вітгенштейна. Проблема значення та її вирішення у логічному світі «Логіко-філософського трактату».

Філософія Б. Рассела. Головні ідеї Б. Рассела: співвідношення філософії та науки, теорія типів, логічний атомізм та ін.

Філософія екзистенціалізму у Франції та Німеччині. Головне коло філософських проблем К.Ясперса. Життя як корабельна аварія та крах екзистенції. Осьовий час та проблема сенсу історії. Життя та філософські пошуки М.Гайдеггера. Проблема метафізики та переосмислення феноменології. Поняття «буття», «сущого», «екзистенції» у філософії М.Гайдеггера. «Буття та час»: буття-у-світі, буття-з-іншим, турбота, мужність та страх. Проблема буття та сутності. М.Гайдеггер про категорії та екзистенціали людського існування. Поняття «онтичного» та «онтологічного» в філософії М.Гайдеггера. Задача аналізу присутності. Буття-в-світі як основа улаштування присутності. Світність світу. Турбота як буття присутності. Праці М.Гайдеггера останніх років Специфічні риси французької екзистенціальної філософії. А. Камю і проблема абсурду людського життя. Ж.П.Сартр: проблема буття і Нічого. Проблема іншого, буття-у-собі, буття-для-себе та буття-для-іншого. Екзистенціалізм – це гуманізм.

Західноєвропейська релігійна філософія у ХХ столітті (неотомізм, релігійний екзистенціалізм, інтуїтивізм). Г. Марсель та проблеми християнського «неосократизму».

Християнська філософія у XX столітті та її загальні проблеми. Філософія як релігійна ідеологія. Діяльність Ватикану та її вплив на філософську думку. Несхоластична філософія у Франції: Ж.Марітен. Е.Жільсон. Томізм як віковична філософія шукання.

Герменевтика як напрямок у філософії XX століття. Поняття герменевтичного кола. Філософська герменевтика та її проблеми: що таке герменевтичне коло, «перед поняття», «передсуди» та іншість тексту. Інтерпретація як проблема. Історія герменевтики у загальних рисах і пошуки Г.-Г.Гадамера. Теорія «досвіду». Герменевтика як онтологія – новий рівень розуміння тексту та світу. П.Рікер та подальший розвиток герменевтичної теорії. Конфлікт інтерпретацій.

Структурна антропологія К.Леві-Строса. Поняття «структура» та його використання у науці та філософії. К.Леві-Строс та антропологічний структуралізм. Елементарні структури споріднення та структура суспільства. Структура міфу.

Проблема людини у постструктуралізмі. «Смерть» людини. М.Фуко та структуралізм в історії: епістемологічні структури, «дискурсивні практики». Ж.Лакан та структуралізм у психоаналізі. Особливості позиції постмодернізму в розумінні світу, людини і завдань філософії. Постмодерністська розробка проблеми бажання (Ж.Дельоз, Ф.Гваттарі). Перехід до плюралістичного і толерантного філософствування. Інтегративні тенденції розвитку. Прагнення до комплексного дослідження світу. Філософія «реконструкції» Ж.Деріда.

Розділ VI - актуальні проблеми філософії XXI ст.

Осмилення епохи Постмодерну засобами сучасної філософії (Ф. Джеймсон, Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Бодріяр, Ю. Габермас, А. Асада, Х. Адзума, інші). Криза філософських систем як відлуння кризи великих наративів (згідно з концепцією постмодерну Ж.-Ф. Ліотара). Фрагментарність і зосередженість сучасної філософії на мікронаративах. Філософська критика сучасної техніки та технології (Ж. Симондон, Б. Стіглер, Юк Хуей). Не-філософія Ф. Ларюеля. Герменевтика як нігілістичне покликання Дж. Ваттімо. Філософія біополітики (М. Фуко, Дж.Агамбен). Філософія некрополітики (Дж.-А. Мбембе, Дж. Халберстам). Філософські гендерні дослідження (Дж. Батлер, Д. Гавей, М. Нусбаум, Поль Пресьядо). Ефективний альтруїзм П. Сінгера. Спекулятивний реалізм (К. Меясу, Г. Гарман, Р. Брасьє, І.-Г. Грант, С.Шавіро, М. Фішер, Ю. Такер, Н. Ланд). Акселераціонізм (Н. Ланд, М. Фішер, Н. Срічек). Неопарменідизм Е. Северіно. Неокінізм П. Слотердайка. Критика суспільства вигорання Хан Бьончхоля. Нова реалістична онтологія Маркуса Габріеля. Постфілософія (Р. Рорті, Ч. Тейлор, Г. Дрейфус). Акторно-мережева теорія (М. Калон, Б. Латур, Дж. Ло). Люблянська школа психоаналізу (С. Жижек, А. Зупанчіч, М. Долар, Р. Мочник, Жюлі Реше). Ессекська школа дискурс-аналізу (Е. Лаклау, М. Муфф, О. Маршар, Я. Ставракакіс). Сучасні постколоніальні студії (Ф. Фанон, Е. Саїд, Гаятрі Чакраворті Співак, Хомі Б. Бхабха, Д. Грегорі).

Актуальні проблеми філософії XXI ст. Співвідношення теоретичної і практичної філософії. Практична філософія та специфіка філософських практик. Публічна сфера в сучасній філософській рефлексії. Формування публічної філософії та її роль в суспільстві, в становленні цінностей громадянського (вільного, демократичного) суспільства. Сучасна світова та вітчизняна філософія в умовах повномасштабної російської агресії проти України та поширення світових глобальних і локальних конфліктів. Аксиологічні та етичні питання сучасної філософії. Філософія права та філософське обґрунтування верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні та світі. Становлення філософії глобальних проблем та конституювання ідеї сталого розвитку людства. Соціальне суспільство та соціальна справедливість як умова сталого розвитку. Категоріальна структура концепції сталого розвитку: «людство-технологія-довкілля». Етика відповідальності Г. Йонаса. Принцип глобальної справедливості. Дискурсивна етика К.-О. Апеля. Діалог культур, міжкультурна комунікація. Критичне мислення, соціокультурна аналітика та гуманітарна експертиза: філософські виміри.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ З ФІЛОСОФІЇ

1. Генезис індійської філософії.

2. Буддизм як релігійно-філософська система. Філософські школи буддизму.
3. Основні проблеми філософії санх'я.
4. Філософія джайнізму та адвайта веданти.
5. Особливості філософії вішішта-адвайта веданти та двайта-веданти.
6. Особливості китайської філософії (конфуціанство та даосизм).
7. Виникнення філософії в Стародавній Греції.
8. Проблема буття в ранній античній філософії: Елейська школа, Геракліт, Емпедокл.
9. Проблема буття в ранній античній філософії: («атоми», «гомеомерії», «числа»).
10. Філософія Сократа і сократичних шкіл.
11. Проблема буття у філософії Платона і Арістотеля.
12. Етика Платона і Арістотеля.
13. Практична філософія скептиків, стоїків та епікурейців.
14. Філософія неоплатонізму та його представники.
15. Періодизація філософії середніх віків, основна проблематика кожного з періодів.
16. Східна і західна патристика: хронологічні рамки, персоналії, основна філософська проблематика.
17. Роль Аврелія Августина в розвитку філософії середніх віків.
18. Схоластична філософія: метод, основні проблеми, періодизація.
19. Принципи «Вірую, щоб розуміти» і «Розумію, щоб вірити» в європейській філософії середніх віків.
20. Містична філософія середніх віків: основні проблеми та персоналії.
21. Місце Фоми Аквінського у розвитку філософії середніх віків.
22. Ранній італійський гуманізм і християнський гуманізм північного Відродження .
23. Ренесансні неоплатонізм і перипатетизм.
24. Натурфілософія XVI ст.
25. Проблема людини й соціально-політичні вчення доби Відродження.
26. «Велике відновлення наук» Ф.Бекона.
27. Р.Декарт як основоположник Нової філософії. Послідовники й критики Р.Декарта.
28. Номіналізм філософського вчення Т.Гоббса. «Левіафан».
29. Пантеїстичне вчення Б.Спінози про субстанцію.
30. Сенсуалістична епістемологія Дж.Локка. Теорія держави.
31. Плюралістична метафізика Г.Лейбніца. «Теодицея».
32. Суб'єктивізм і номіналізм Дж.Берклі. Вплив на ранню американську філософію.
33. Скептицизм Д.Юма й спроба його подолання Шотландською школою «загального почуття».
34. Філософія американського й французького Просвітництва XVIII ст.
35. Німецька класична філософія: сутність та визначальні риси.
36. «Трансцендентальний критицизм» І.Канта. Вчення про категорії в трансцендентальній аналітиці І.Канта.
37. Поняття пізнання та знання у І.Канта.
38. Основні завдання та структура «Критики чистого розуму» І.Канта.
39. «Критика практичного розуму» І.Канта: її основні ідеї та структура.
40. Основні ідеї «Науковчення» І.Г.Фіхте.
41. Еволюція філософських поглядів Ф.В.Й.Шеллінга.
42. Абсолютний ідеалізм Г.Гегеля: його основні ідеї і поняття. Метод і система Г.Гегеля.
43. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
44. Феномен української філософії: джерела, характерні риси, особливості періодизації.
45. Філософські пошуки доби Середньовічної України.
46. Розвиток ренесансних ідей в духовній культурі України. Полемічна діяльність І.Вишенського, філософія держави С.Оріховського-Роксолана.
47. Філософська складова доби українського Бароко. Становлення професійної філософсько-теоретичної думки в Україні (Т. Прокопович).
48. Феномен і значення постаті Г.С.Сковороди та його вчення в українській філософії.

49. Романтизм і становлення національної свідомості в українській філософській традиції (М.Гоголь, Кирило-Мефодієвське братство, «філософія серця» П.Юркевича).
50. Рецепції німецької класичної філософії в українській духовній традиції XIX ст. (П.Лодій, Й.Б.Шад, Д.Веланський, С.Гогоцький).
51. Соціальна філософія М.Драгоманова. Філософія національної ідеї І.Я.Франко: проблема визначення філософського світогляду
52. Філософія представників української діаспори (Д. Донцов, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький, О. Кульчицький, М. Шлемкевич, Д.Чижевський).
53. Філософська спадщина представників Імператорського Новоросійського університету (Одеса) : М.Грот, М.Ланге, П.Біциллі, Г.Флоровський
54. Філософські традиції Одеського національного університету XX-XXI ст. (школа системного аналізу А. І. Уйомова, дослідження спадщині Львівсько-Варшавської школи у творчості М.Вернікова)
55. Стан української філософії у XX-XXIст.: П.Копнін, В.Шинкарук, В.Горський. С.Кримський, М.Попович, В.Малахов, С.Пролеєв, О.Забужко.
56. Сучасна західна філософія: поняття, хронологічні межі, характерні особливості.
57. Філософський песимізм А. Шопенгауера.
58. С.К'єркегор як попередник екзистенціалізму.
59. Філософія марксизму й її сучасні рецепції (неомарксизм, пост марксизм).
60. Філософія життя: основні представники (Ф.Ніцше, В.Дільтей, О.Шпенглер, А.Бергсон, інші) й ключові ідеї.
61. Неокантіанство: Баденська та Марбурзька школи.
62. Неопозитивізм: основні представники та ключові ідеї.
63. Л.Вітгенштайн: теорія відбивання («Логіко-філософський трактат») та її критика («Філософські дослідження»).
64. Феноменологія Е.Гуссерля.
65. Фундаментальна онтологія М.Гайдеггера.
66. Екзистенціалізм релігійний і атеїстичний.
67. Філософська герменевтика.
68. Структуралізм (Ф. де Сосюр, К.Леві-Строс, Л.Альтюсер, Ж.Лакан, інші).
69. Постструктуралізм і постмодернізм (Р.Барт, Ж.Дерріда, Ж.Делез, Ж.Бодріяр, М.Фуко, Ж.-Ф. Ліотар, інші).
70. Осмислення епохи Постмодерну засобами сучасної філософії (Ф. Джеймісон, Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Бодріяр, Ю. Габермас, А. Асада, Х. Адзума, інші).
71. Сучасна філософська критика техніки та технології (Ж. Симондон, Б. Стіглер, Юк Хуей).
72. Не-філософія Ф. Ларюеля.
73. Герменевтика як нігілістичне покликання Дж. Ваттімо.
74. Філософія біополітики (М. Фуко, Дж. Агамбен).
75. Філософія некрополітики (Дж.-А. Мбембе, Дж. Халберстам).
76. Філософські гендерні дослідження (Дж. Батлер, Д. Гаравей, М. Нусбаум, Поль Пресьядо).
77. Ефективний альтруїзм П. Сінгера.
78. Спекулятивний реалізм (К. Меясу, Г. Гарман, Р. Брасьє, І.-Г. Грант, С. Шавіро, М. Фішер, Ю. Такер, Н. Ланд).
79. Акселераціонізм (Н. Ланд, М. Фішер, Н. Срнічек).
80. Неопарменідизм Е. Северіно.
81. Неокінізм П. Слотердайка.
82. Критика суспільства вигорання Хан Бьончхоля.
83. Нова реалістична онтологія Маркуса Габріеля. Постфілософія (Р. Рорті, Ч. Тейлор, Г. Дрейфус).
84. Акторно-мережева теорія (М. Калон, Б. Латур, Дж. Ло).
85. Люблянська школа психоаналізу (С. Жижек, А. Зупанчіч, М. Долар, Р. Мочник, Жюлі Реше).
86. Ессекська школа дискурс-аналізу (Е. Лаклау, М. Муфф, О. Маршар, Я. Ставракакіс).

87. Сучасні постколоніальні студії (Ф. Фанон, Е. Саїд, Гаятрі Чакраворті Співак, Хомі Б. Бхабха, Д. Грегорі).
88. Актуальні проблеми філософії XXI ст.
89. Співвідношення теоретичної і практичної філософії. Практична філософія та специфіка філософських практик.
90. Публічна сфера в сучасній філософській рефлексії. Формування публічної філософії та її роль в суспільстві.
91. Сучасна світова та вітчизняна філософія в умовах повномасштабної російської агресії проти України та поширення світових глобальних і локальних конфліктів.
92. Аксіологічні та етичні питання сучасної філософії.
93. Філософія права сьогодні та філософське обґрунтування прав і свобод людини і громадянина в Україні та світі.
94. Філософські проблеми глобалістики.
95. Становлення філософії глобальних проблем та конституювання ідеї сталого розвитку людства.
96. Соціальне суспільство та соціальна справедливість як умова сталого розвитку.
97. Категоріальна структура концепції сталого розвитку: «людство-технологія-довкілля».
98. Етика відповідальності Г. Йонас та дискурсивна етика К.-О. Апеля.
99. Діалог культур, міжкультурна комунікація в дзеркалі сучасної філософії.
100. Критичне мислення, соціокультурна аналітика та гуманітарна експертиза: філософські виміри.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Загальна література

1. Академічна доброчесність: навчальний посібник / за заг. ред. С. А. Калашнікової. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. 150 с.
2. Дахній А. Й. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст. Львів : Видавництво: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 486 с.
3. Буслинський В. А. Історія філософії : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2024. 236 с.
4. Кирилюк О. С. Переклад класичних філософських текстів як відкрита інтерпретація, У пошуках автентичного смислу - Співвіднесені. Логос. Етос. Даймон. Мить (πρός τι, Λογος, ἦθος δαίμων, ἐξάφνης – øjeblikket - Augenblick). Київ : Національна академія наук України; Центр гуманітарної освіти ; Одеська філія – Київ - Одеса, 2022. 190 с.
5. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ : Темпора, 2019. 384 с.
6. Петрушенко В.Л. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності: Словник – довідник. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 342 с.
7. Сучасна теоретична і практична філософія : підручник / В. О. Дем'янов, Л. О. Шашкова, А. В. Лактіонова та ін. ; заг. ред. Л. О. Шашкової. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2025. 479 с.
8. Філософія. Базовий курс : навчальний посібник / В. Л. Петрушенко. Львів : «Новий Світ-2000», 2026. 586 с.
9. Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія. НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
10. Хамітов Н. В. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології: навч. посіб. зі словником / Н. В. Хамітов, Л. Н. Гармаш, С. А. Крилова. 5-е вид., перероб. та допов. Київ : КНТ, 2017. 393 с.
11. Шрамко Т.І., Шрамко Ю.Т. Філософія. Навчальний посібник. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України. Львів : «Новий Світ –2000», 2020. 2-ге видання. 346 с.
12. Єрмоленко А. М. Дискурсна етика в практичній філософії : монографія. Київ : Наукова думка, 2021. 360 с.

13. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей Том перший. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Константин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і літера, 2009. 576 с.
14. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том другий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Константин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2011. 488 с.
15. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том третій. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Константин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2013. 328 с.
16. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том четвертий. Наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Константин Сігов / Пер. з франц. Київ : Дух і Літера, 2016. 440 с.
17. Dictionary of Untranslatables. A Philosophical Lexicon/Edited by B. Cassin. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2004. 1300 p.
18. Philosophy for the 21st Century: A Comprehensive Reader / ed. S. Cahn. Oxford: Oxford University Press, 2002. 864 p.
19. The Oxford Handbook of Contemporary Philosophy / ed. F. Jackson, M. Smith. Oxford: Oxford University Press, 2008. 904 p.

Література за розділами

Розділ І - філософія Сходу

1. Завгородній Ю. Ю. Рецепція індійської філософії в Україні. Лінія Вед : Монографія. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2013. 412 с.
2. Завгородній Ю. Індійська філософія й уявлення про звільнення (мокшу) у «Мунава-Дгарма-Шастрі» *Sententiae*. 2017. № 2. С. 117-131.
3. Завгородній Ю. Класична індійська філософія в оксфордській серії «Історія філософії без жодних прогалин» *Sententiae*. 2021. № 2. С. 66-84.
4. Калантарова О. Буддійська філософія в Індії: від онтології абгідгарми до епістемології праманавади. *Sententiae*. 2022. № 1. С. 83-110.
5. Секундант С. Г. Буддизм та індійська філософська традиція. Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті). Київ : НАН України, Всеукраїнська асоціація індологів, 2018. С. 15-19.

Розділ II – антична та середньовічна філософія

Підручники:

1. Адо П. Що таке антична філософія? / Переклад з французької С.Л. Йосипенка. К: Новий Акрополь, 2014. 428 с.
2. Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 169 с.
3. Історія філософії. Античність та Середньовіччя/за ред. Умберто Еко та Рікардо Федрігі; пер. з італ. О.В. Сминтини, О.А.Юдіна, Ю.В.Григоренко, Д.Ю.Кондакової; худож.-оформлювач О.А.Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2021. 555 с.

Тексти:

1. Античні поетики: Арістотель. Поетика. Псевдо-Лонгін. Про високе. Горацій. Про поетичне мистецтво. Київ : Грамота, 2007. 168 с.
2. Арістотель. Нікомахова етика. Пер. В. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
3. Арістотель Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. 239 с.
4. Арістотель. Метафізика. / Перекладач: Олексій Панич. Київ : Темпора , 2022. 848 с.
5. Платон. Апологія Сократа. Діалоги. Пер. з давньогрец. Й. Кобова, Ю. Мушака. Харків: Фоліо, 2017. 407 с.
6. Платон. Бенкет. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018 (Вид. 2-ге, випр.). 220 с.
7. Сенека Л. А. Моральні листи до Луцілія / Луцій Анней Сенека; пер. з латини А. Содомора. Львів : Апіріорі, 2017. 551 с.

8. Чижевський Дмитро. Грецька філософія до Платона: Хрестоматія / Передмова Роланда Піча. Мюнхен, 2015. 386 с.

Розділ III – філософія Відродження, Нового часу та німецької класичної філософії

Підручники:

- 1.Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 169 с.
- 2 Бичко, А.К., Бичко І.В, Табачковський. В.Г. Історія філософії. Київ : ЦУЛ, 2001. 648 с.
- 3 Вандишев, В.М. Філософія: екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 474 с.
- 4 Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ : Темпора, 2019. 384 с.
- 5 Сабадаш Ю. С. Гуманізм як феномен італійської культури : монографія. Київ : ДАКККиМ, 2008. 361 с.

Тексти:

1. Нікколо Макіавеллі. Державотворець. Переклад з італійської: Валентина Балог. Київ : Арій, 2015. 223 с.
2. Мішель Монтень. Проби: вибране / М. Монтень; пер. з фр. та примітки А. О. Перепаді; післямова В.Л.Скуратівського; худож.-оформлювач Б.П.Бублик. Харків : Фоліо, 2012. 443 с.
3. Кант І. Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка може постати як наука. Пер. з нім., вступ. ст., комент. й прим. В. Терлецького. Вид. 2-ге, уточн. і доп. Харків : Фоліо, 2018. 211 с.

Розділ IV – історія української філософії

Підручники:

1. Біографічний підхід у вивченні історії та спадщини Київської духовної академії: збірник наукових праць / упоряд. і відп. ред. М. Л. Ткачук. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 232 с.
2. Вандишев В.М. Феномен української філософії: пошук ідей: Монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 144 с.
3. Верба Г.М. Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди ("Сковорода і Біблія". Путівник): монографія.ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди». Центр сковородинознавства. Київ : Астон, 2007. 655с.
4. Возняк С.М. Філософська думка України: імена та ідеї: навч.-метод. посіб. Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. 2.вид., доп. Івано-Франківськ : Плай, 2003. 135 с.
5. Горський, В.С., Кислюк К. В. Історія української філософії: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2004. 488 с.
6. Історія української філософії: Підручник / М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар та ін. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2008. 591 с.
7. Кралюк П. М. Історія філософії України : підручник. Київ : КНТ, 2015. 652 с.
8. Кралюк П.М., Пасічник І.Д., Якубович М.М. Острозька академія в філософській культурі України. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 482 с.
9. Філософська думка в Україні. Біобібліогр. словник / Авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. Київ : Унів. вид-во «Пульсари», 2002. 244 с.

Тексти:

1. Забужко, Оксана. Філософія української ідеї та європейський контекст. Франківський період. Київ : Факт, 2006. 154 с.
2. Історія української філософії: хрестоматія / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка; упоряд. М. В. Кашуба. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2004. 356 с.
3. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. 720 с.
4. Напередодні апогею: одеськи роки філософа і психолога – професора Миколи Яковича Грота (1883-1886) : монографія / В. І. Подшивалкіна, І. В. Голубович, М. О. Подрезова [та ін.]; упоряди. В. В. Самодурова, О. С. Мурашко. Авт. вступ. статті І. М. Коваль; наук. Ред. В.М.Хмарський: відп. ред. М.О.Подрезова; бібліогр. ред. А. П. Бахчиванжи; ОНУ імені

- І.І.Мечникова, Наук. б-ка. Одеса : Одеський нац. ун-т, 2016. 456 с. (Розвиток науки в ОНУ: Вип: Психологія. Філософія.)
5. Оріховський Станіслав. Твори; упоряд., пер. з латин. та старопольск., вступ. стаття, прим., словник імен, назв, термінів В. Литвинов. Київ : Дніпро, 2004. 672 с.
6. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів. / За ред. проф Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Укр.Студій, 2011. 1399 с.
7. Ушкалов Л. В. Григорій Сковорода. Харків : Фоліо, 2013. 125 с.
8. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) / за ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 621 с.
9. Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т.; під заг. ред. В. С. Лісового ; Ін-т філософії ім. Г. Сковороди НАН України, Наук. Т-во ім. Шевченка в Америці, Укр. Вільна Акад. Наук (США). Київ : Смолоскип, 2005. Т. 1 : Нариси з історії філософії на Україні. Філософія Григорія Сковороди. 2005. XXXVIII, 400 с.

Розділ V - сучасна західна філософія

Підручники:

1. Дахній А. Й. Нариси історії західної філософії XIX-XX ст. Львів : Видавництво: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 486 с.
2. "Енциклопедія постмодернізму" / За ред. Ч. Вінквіста і В.Тейлора; Пер. з англ. В.Шовкун; Наук. ред. пер. О.Шевченко. Київ : Видво Соломії Павличко "Основи", 2003. 503с.
3. Крічлі С. Вступ до континентальної філософії; пер. з англ. В. Менжулін. Київ : Стилос, 2008. 152 с.
4. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ : Темпора, 2019. 384 с.
5. Рассел Б. Історія західної філософії. Пер. з англ. Харків : Фоліо, 2023. 864с.
6. Синиця А. С. Аналітична філософія. Львів : ЛДУФК, 2013. 304 с.
7. Філософія як історія філософії / за заг. ред. В. І. Ярошовця. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 648 с.
8. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) / за ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. 621 с.

Тексти:

1. Колінгвуд Р. Дж. Відчуття й мислення. *Філософська думка : український науково-теоретичний часопис*. 2015. N 5. С. 36-50.
2. Ляйбніц Г. В. Монадологія. *Sententiae*. 2013. №1 (XXVIII). С. 151-177.
3. Макіавеллі Н. Державотворець: політ. Трактат /пер. В. Балог. Київ : Арій, 2014. 223 с.
4. Ніцше Ф. Ранкова зоря. Думки про моральні передсуди /пер. Вахтанга Кебуладзе ; [наук. ред.: Т. Лютий]. Київ : Темпора, 2018. 798 с.
5. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого / пер. А.Савченко. Харків : Фоліо, 2025. 256 с.
6. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) / за ред. акад. НАН України Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2012. 621 с.
7. Фройд З. Невпокій в культурі: [есеї] / пер. з нім. Юрко Прохасько. Львів : Апріорі, 2021. 118 с.
8. Фройд З. Тотем і табу / пер. з нім. та передм. В. Б. Чайковського. Харків : Фоліо, 2019. 265 с.

Розділ VI - актуальні проблеми філософії XXI ст.

1. Крічлі С. Вступ до континентальної філософії; пер. з англ. В. Менжулін. Київ : Стилос, 2008. 152 с.
2. Лютий Т. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сучасності). Київ : Темпора, 2019. 384 с.
3. Синиця А. Сучасна аналітична філософія: від прагматики мови до концептуалізації свідомості. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 448 с.

4. Х'юмер М. Знання. Реальність. Цінність: Вступ до аналітичної філософії майже для всіх : пер. з англ. Київ : ДУХ і ЛІТЕРА, 2025. 404 с.

5. The Oxford Handbook of Contemporary Philosophy / ed. F. Jackson, M. Smith. Oxford: Oxford University Press, 2008. 904 p.

Тексти:

1. Гарман Г. Об'єктно-орієнтована онтологія. Нова теорія всього : пер. з англ. Київ : Контур, 2025. 288 с.

2. Жижек С. Річ із внутрішнього простору : пер. з англ. Київ : Komubook, 2022. 416 с.

3. Саїд Е. Орієнталізм : пер. з англ. Київ : Komubook, 2025. 535 с.

4. Северино Е. Сутність нігілізму : пер. з італ. Київ : Темпора, 2016. 384 с.

5. Philosophy for the 21st Century: A Comprehensive Reader / ed. S. Cahn. Oxford: Oxford University Press, 2002. 864 p.

Електронні інформаційні ресурси

1. Актуальні питання вищої освіти. Академічна доброчесність. URL: <https://onu.edu.ua/uk/research-council/aktualni-pytannia-vyshchoi-osvity>

2. Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України. URL : <http://www.filosof.com.ua/>

3. Електр. бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>

4. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова . URL : <http://lib.onu.edu.ua/>

5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>

6. Національний план щодо відкритої науки (Open Science). Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 892-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2022-%D1%80#Text>

7. Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL : <https://library.knu.ua/>

8. Найвидатніші філософи світу та України. URL : <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>

9. Стенфордська енциклопедія філософії. URL : <http://plato.stanford.edu/>

10. Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Ethical behaviour of all actors in education. URL:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680692398>

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗА ФАХОМ

Програма атестаційного екзамєну за фахом розрахована на студентів, які завершують навчання за першим (бакалаврським) освітнім рівнем. Атестаційний екзамєн за фахом проводиться у вигляді усного опитування. Студент отримує білет, який містить три усних питання. Розподіл кількості усних питань з кожної дисципліни у загальному обсязі відповідає розподілу цих дисциплін за кількістю годин у навчальному плані підготовки бакалавра.

Критерії оцінки знань при складанні іспиту:

На оцінку «відмінно» (90-100 балів) заслуговує відповідь, яка виявляє всебічне й глибоке знання матеріалу з обраної спеціальності, в тому числі, ґрунтовні знання першоджерел та коментуючої літератури. Ця оцінка передбачає також вільну орієнтацію вступника у загальній проблематиці історії філософії. Відповіді на всі питання білета, додаткові запитання та питання стосовно наукового дослідження повинні мати повний, вичерпний характер.

Оцінка «добре» (75-89 балів) передбачає наявність основних знань в обсязі навчальної програми відповідної спеціальності, знань основних джерел та матеріалів із додаткової літератури, головних проблем обраного напрямку.

Оцінка «задовільно» (60-74 бали) означає, що здобувач посередньо володіє знаннями в обсязі навчальної програми, знає основні першоджерела, обізнаний із проблематикою обраного фаху, але не завжди може застосувати ці знання при аналізі матеріалів.

Оцінка «незадовільно» (35-59 балів) виставляється при недостатності чи відсутності знань першоджерел та основних проблем обраної наукової спеціальності.

Максимально здобувач має можливість отримати 100 балів. Отримані студентом бали з атестаційного екзамену конвертується як в 100-бальну шкалу, так в шкалу ECTS і національну 5-бальну шкалу (табл. 1).

Таблиця 1

Сума балів, яку отримав студент при складанні усного атестаційного екзамену (національна шкала)	Сума балів, яку отримав студент при складанні усного атестаційного екзамену. Стобальна шкала (опитування)		Конвертація суми балів, яку отримав студент при складанні усного атестаційного екзамену ECTS	
5 «відмінно»	90-100		А «відмінно»	
4 «добре»	85-89 «дуже добре»	75-84 «добре»	В «дуже добре»	С «добре»
3 «задовільно»	70-74 «задовільно»	60-69 «допустимо»	Д «задовільно»	Е «допустимо»
2 «незадовільно»	35-59 незадовільно з можливістю повторного складання	0-34 незадовільно з обов'язковим повторним курсом	FX незадовільно з можливістю повторного складання	Ф незадовільно з обов'язковим повторним курсом